

MEDYA VE DİL OYUNLARI: GÜNDELİK DİL PRATİKLERİNDE TELEVİZYON DİZİLERİNİN ETKİSİ

Media and Language Games: The Influence of TV Series on Everyday Language Practices

Yrd. Doç. Dr. Aynur KÖSE*

ÖZ

Bu çalışma, medyanın en çok tercih edilen formlarından biri olan televizyon dizilerinde çok kullanılan ve gündelik dil alışkanlıklarına dönüşen söz kalıpları, adlandırmalar, deyimler kısacası dizi dilleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, Türk toplumunun gündelik dil pratiklerinde televizyonun etkisi ve medya anlatılarından oluşan gündelik dil repertuarı, yayımlanan yerli diziler temel alınarak araştırılmıştır. Dilin gündelik hayattaki kullanımını esas alan Wittgenstein'in terminolojisiyle ifade edersek, dilsel içeriği genişleten ve zenginleştiren araçlar olarak dil oyunlarına medyanın katkısı ölçülmeye çalışılmıştır. Üniversite öğrencilerinin medyanın diziler aracılığıyla yarattığı ve dolaşıma soktuğu popüler dili ne oranda kullandıklarını saptamak amacıyla "Üniversite gençlerinin gündelik dil alışkanlıklarında televizyon dizilerinde yaratılan dil ne kadar etkilidir?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu çerçevede çalışmaya özel olarak tasarlanan 16 soruluk anket, tesadüfi örneklem alma tekniğine göre belirlenmiş 343 iletişim fakültesi öğrencisine uygulanmıştır. Araştırma sonucunda üniversite gençliğinin iyi birer dizi izleyicisi olduğu, dolayısıyla da yerli dizilerde inşa edilen dile büyük oranda aşına oldukları tespit edilmiştir. Ancak araştırmaya katılan gençler, yerli dizilerin popüler dili ile aralarına mesafe koyma çabası doğrultusunda bu dil oyununa sınırlı oranda katıldıklarını ifade etmişlerdir. Buna rağmen; sözün kendisinin vitrine dönüştüğü günümüz duygu ötesi toplumunda, bireylerin düşünce ve duygusal tepkilerini ortaya koyarken medyadan ödünç aldıkları kısa ve düz ifadelerden oluşan iletişim rutinlerini kullandıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Dil oyunu, yerli diziler, gündelik dil, televizyon, anket

ABSTRACT

In this study we focus on word patterns, idioms, termings shortly series languages mostly used in TV series and turned into everyday language habits. The influence of TV on everyday language practices of Turkish society was studied through TV series. We try to measure the contribution of the media to the language games which is understood by Wittgenstein as tools which enhance the content of the language. To find how much university students use the popular language which is created by media through TV series, we tried to answer the question that "how does the language created by TV series effect everyday language practices of university students". Within this framework, a survey with 16 questions was applied to 343 communication faculty students who were selected by random sampling technique. We find as the result of the research that university students know the language created by TV series very well. But they say that to put distance between popular language of TV series, they don't join language games so much. However we find that, when individuals show their ideas and feelings they use communication routines composed of short and plain statements which they borrowed from the media.

Key Words

Language games, TV series, everyday language, TV, survey

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, akose@ktu.edu.tr

Giriş

Gündelik hayattaki pratikler, alışkanlıklar, tekrarlar, sıradanlık ve benzerlik yüklü deneyimler hayatın doğal bir parçası olarak algılandığından genelde üzerinde fazla düşünülmeden ve sorgulanmadan yapılmaktadır. Bu nedenle, derin anlamlar yüklenen politik ve ideolojik meseleler karşısında gündelik hayat pratiklerinin dikkat çekmesi ve öne çıkması oldukça zordur. Oysa gündelik hayat, farklı sosyal ve siyasal dünyaların, bakış açılarının yansıma alanı olarak ele alındığında, toplumsal hayatın çözümlenmesinde önemli bir işleve sahiptir (Lefebvre ve Regulier 2005: 81, Stokes 2003: 324). Toplumsal, ekonomik ve politik ilişkilerden etkilenen gündelik pratiklerin yansıma bulduğu alanların başında ise, dil vardır. Bu açıdan dil, gündelik hayatta belli bir ideolojiyi destekleyip güçlendirme ve kendiliğinden yeniden üretmeye yardımcı olan unsurlardan biridir. Yine bu dil sayesinde, gündelik hayatta uygulanan toplumsal baskı, tüketim ideolojisinin yarattığı yarılsamalar ve iktidar aygıtları tarafından uygulanan güç görünmez hale gelmektedir.

Gündelik hayat araştırmalarında önemli bir isim olan Braudel, bir toplumun ancak gündelik hayattaki yeme-içme alışkanlıkları, giyim tarzları ve dil pratikleri gibi küçük detaylar yoluyla anlaşılabilceği görüşündedir (Braudel 2004: 23-27). Lefebvre'e göre ise; gündelik hayat pratiklerinin nasıl oluştuğunu anlamak için, insanların kullandıkları

dile, imgelere, söylemlere bakmak gerekmektedir (1998: 18). Zira gündelik pratikler; çok yönlü, karmaşık ve imgesel ifade dillerine karşılık gelmektedir. Bu açıdan günlük dil, insanların günlük ilişkileri içinde kullandıkları bir semboller sistemidir. Bu sembollere verdiğimiz anlamlar ise, dış dünyadaki algıladıklarımıza ilişkin sembolik tasarımlarımızın bir göstergesidir (Özakpınar 2002: 16-17). Yani sözcükler dilbilgisi kurallarına göre birleştirilmiş atomik "semboller" olarak, bağlamından izole bir şekilde ele alındıklarında anlaşılması zordur. Her sözcüğün kendine özgü bir kelime anlamı vardır; ancak bu anlam, bir bağlamla ilişki içinde anlaşılabilir. Çünkü anlam diğer kavramlarla ve sözcüklerle karşılıklı ilişki ve karşıtlık içinde kurulur. Dilin günlük kullanımını esas alan Wittgenstein'in terminolojisiyle ifade etmek gerekirse, sözcükler ancak zengin bir oyun içine yerleştiği ve diğerleriyle karşılıklı oyuna girebildiği ölçüde anlamlı olurlar (Snodgrass ve Coyne 1997). Kısaca, günlük hayatın içinde kullanılan bir sözcüğün anlamı, dilde hangi koşullar altında kullanılacağına bilinmesiyle ortaya çıkmaktadır (Wittgenstein 1965: 138). Yani anlam, kullanımdır. Buna bağlı olarak sözcüklere günlük hayatın içinde, farklı dil oyunlarında sözlük anlamlarının dışında farklı anlamlar yüklenmesi ve bu şekilde kullanılması sonucunda farklı yaşam formları ve görüş birlikleri ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada, dilin bir pratik

olarak nasıl konumlandırıldığını ve gündelik yaşamın içinde nasıl işlediğini ele alan Wittgenstein ve dil oyunlarından bahsetmek gerekmektedir. Wittgenstein, ikinci dönem felsefesinin en önemli kavramı olan “dil oyunları” ile dilin konuşmanın, bir hayat tarzının ya da aktivitenin parçası olduğunu ifade etmektedir (Wittgenstein 1968: 23). Dili kullanma ve oyun oynama arasında benzerlik kuran Wittgenstein “dil oyunları”nı, dilsel içeriği genişleten ve zenginleştiren araçlar olarak görmektedir (Fogelin 2002: 95). Wittgenstein’a göre, oyun ve dilin her ikisinde de açık ya da gizli bir dizi kural ya da uzlaşım belirleyicidir. Zira her dilin kendince kuralları vardır, dilin kullanıcıları bu kuralları bilir ve uygular. Bu noktada önemli olansa; bu dil oyununda yer alan kişinin, bu kurallara ne zamandır uyduğunu düşünmeden, çoğu zaman da tamamını bile bilmeden kesin olarak kurallara uymasındır (Wittgenstein 1965: 25). Bu nedenle dil sadece düşünceleri ve bilgiyi bir kişiden diğerine aktaran bir araç değil, düşüncelerin içinde şekil aldığı bir alandır. Bu bağlamda, dil ve düşünce birdir ve birbirlerinden ayrılamazlar (Schneider 2006). Dil, düşüncenin bir biçime dönüşmüş hali olarak aslında insanların sahip olduğu düşüncelere ev sahipliği yapmaktadır (Bachelard 1996: 91). İnsanlar bu “ev”le kurmuş oldukları bağlantı oranında dünyayla olan etkileşimlerini şekillendirmektedir. İşte bu dil sayesinde, insanların dü-

şünce yapılarını ve anlam evreninin neresinde ikamet ettiklerini anlamak mümkün olmaktadır.

Yaşamın normal akışı içinde derin bir farkındalık olmadan yapılanlar ele alındığında, gündelik hayat pratikleri ile kültürün oluşmasında, rutinleşmesinde ve bu çerçevede ortak bir dil yaratılmasında medyanın önemli bir rol üstlendiği görülmektedir (Hartley 1982: 7). Çünkü medya, gündelik hayatın içinde anlamlandırma pratiklerinin sürdürülmesini sağlayan kültürel ve ideolojik çerçeveler, sistemler ve kodların temel belirleyicilerindedir. Buna bağlı olarak medya, izleyici/okur üzerinde zihinsel, tutumsal ve davranışsal etkiler yaratmaktadır. Öyle ki; gündelik hayatın işleyişi içinde alelade görünen ve üzerinde düşünülmeyen pek çok kavram, düşünce ve olay aslında medya aracılığıyla hayatımızın içine sokulmaktadır. Özellikle televizyon, bilgi sağlama, model sunma ve bireylerin davranışlarını şekillendirme konusunda etkili bir araçtır (Giddens 2000). Bu anlamda medyanın yönlendiriciliği ve etkileyciliği açısından bireylerin zihin yapılarındaki etki gücü tartışılmazdır. Dolayısıyla; üyesi olduğumuz verili sistemin bize benimsetmeye çalıştığı değerleri ne kadar eleştirsek de, bu değerlerin yeniden üreticisi olmaktan kendimizi kurtarmamız zordur. Bunun en önemli nedeni ise, gündelik yaşam pratiklerinin belirleyicilerinden biri olarak medyanın toplumsal bilincin oluşturulması ve şekillendirilmesinde oynadığı kilit

roldür. Buna bağlı olarak; insanların sıradan günlük toplumsal etkinliklerinin, dünyayla ilgili anlayış ve kavrayışlarının, dolayısıyla da rutin dil alışkanlıklarının medyadan etkilenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Böylece, medya anlatılarından oluşan bir dil repertuarı ortaya çıkmaktadır.

Günümüz toplumlarının yaygın kültürel formu olan popüler kültür ve kitle kültürünün en önemli üreticisi ve taşıyıcısı, medyanın en çok tercih edilen formu olan televizyondur. Bireyler arasındaki iletişimin sadece konuşma dilinden oluştuğu sözlü kültür dönemine benzer şekilde, görüntü ve ses teknolojisindeki gelişmelerin ortaya çıkardığı televizyon ile kültürün söz aracılığıyla üretildiği, yaşatıldığı ve nakledildiği “ikinci sözlü kültür” dönemine geçildiği ifade edilmektedir (Ong 1995: 23-24). Zira, kitle kültürünün temel araçlarından biri olan televizyon, kendine özgü olarak geliştirdiği programlarda çeşitli öyküler anlatmaktadır. Bu öyküleri anlatırken de, ilkel toplumlardaki kültürel dışavurum biçimi olan sözlü kültür geleceğinden yararlanmaktadır. Çünkü televizyon anlatısının motoru, ses ve mimiklere dayalı sözlü anlatım yani genel olarak konuşma dilidir (Kaplan 1993, 84). Nitekim sözlü kültür, biçim değiştirerek insan var oldukça yaşamaya devam edecektir. İşte bu nedenle, sözlü kültürü yoğun kullanan mecralardan biri olan televizyonun birey ve toplum üzerindeki etkilerini araştıran pek çok araştırma mevcuttur.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde araştırmaların çoğunun sosyalleşme sürecinin kritik bir evresinde bulunan çocuklar ve gençler üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir (Huesmann ve Miller 1994, Rigel 1995, Mutlu 1997). Bu araştırmalarda, televizyonun toplum ve birey üzerindeki etkileri model alma açısından ele alınmaktadır. Model alma yaklaşımının içinde yer aldığı sosyal öğrenme kuramına göre insan, kendi tecrübelerinden değil, başkalarının bilgi ve tecrübelerinden faydalananarak ve onları taklit ederek öğrenmektedir. Konuşma, cinsiyet rolleri, giyim, yeme-içme gibi sosyal hayatın içindeki pek çok tutum ve davranış örnek kişi ve davranışların model alınması ve taklit edilmesi yoluyla öğrenilmektedir (Bandura 1977). Nitekim Bandura bireylerin televizyon filmlerinden ve bu filmlerdeki modellerden tutumlar, duygusal tepkiler ve davranış biçimleri elde ettiklerine dikkat çekmiştir (1977: 25-27). Tıpkı bir diziyi izleyen ve bu dizideki jargonu farkında olmadan kullanmaya başlayan kişilerin, bu sözcüklere sözlük anlamları dışında yüklenen anlamları bilmeleri ve yeri geldiğinde kullanmaları gibi.

Diziler ve Dil Oyunları

Ticari bir alan olan televizyon yayıncılığı açısından diziler, anlatı yapısıyla reyting ve kâr yönünden önemli bir mecradır. Araştırmacılar içinse diziler, popüler kültürün günlük yeniden üretiminde medyanın rolünü ve işlevini anlamak bağlamında önemli bir inceleme alanı

oluşturmaktadır. Özellikle dizilerde kullanılan ve gündelik hayata geçiş yapan söz kalıplarının, deyimlerin, adlandırmaların, kısacası “dizi dilleri”nin incelenmesi medyanın gündelik dil pratikleri üzerindeki etkisini görmek açısından önemlidir.

Dizi karakterleri, görüş ve düşüncelerini anlatmak için sözcükleri bilinen ve aşına olunan anlamlarının dışında kullanarak özel bir dil, bir söylem, yeni bir anlam deyim yerindeyse o diziyeye özgü bir jargon üretmektedir. Özellikle adlar ve sıfatlar keyfi bir düzen içinde, yalnızca çağrışım güçleriyle, çoğu zaman melodik bir şekilde, bazen de sözcük anlamlarının dışında kullanılmaktadır (Gürbilek 2009: 26). Dizilerde oluşturulan bu jargon sık sık tekrar edilerek, hem içerik belli noktalar üzerine odaklanmakta hem de bağlama bağlı beklenen anlam oluşturulmaktadır. Anlatımı renklendiren; ancak kimi zaman da anlam kaymasına neden olan bu tekrarlar, bu dilin bir söz kalıbı şeklinde akılda kalmasını ve yerleşmesini kolaylaştırmaktadır.

Kelimelerin ya da ifadelerin kültürel bellek içerisinde şekillendiği bir kod vardır. Bellek, kelimelerin duyumu ile harekete geçmekte ve kültürel kod devreye girerek gündelik dilde sık sık kendini göstermektedir. Bu durumu sözcüklere, kullanıma dayalı bağlamsal anlamlar yüklenmesi ve böylece bir söz birliği evreni yaratılması olarak değerlendirmek mümkündür. Bu söz birliği evrenindeki her sözcük

anlaşılır ve anlamlı hale getirilerek insanların gündelik dil alışkanlıklarının bir parçasına dönüşmektedir. Bu noktada medya önemli bir işleve sahiptir zira günümüz “duygu ötesi toplumu”nun bireyleri öfke, nezaket ya da paket halinde hazır bulunan diğer duyguları ne zaman göstermesi gerektiğinin ipuçlarını çoğu zaman medyadan almaktadır (Mestrovic 1999: 53). Medya da, özellikle televizyon dizilerinde modern dünyanın hayatı algılama tarzına uygun şekilde kısa ve düz ifadelerle bu ipucu paketini sürekli sunmakta ve yenileriyle genişletmektedir. Ses ile sınırlandırılmış bu metinlerin üretilip yaşatılmasını sağlayan bir diğer unsur ise hatırlanmasını kolaylaştıran ritim ve melodidir (Ong 1995: 48). Sesin bu şekilde icrası ile söz kalıplarının yerleşmesi ve hatırlanarak hayat bulması mümkün olmaktadır.

Burada ilginç olan medyanın yarattığı bu hayalî dilin, bu keyfi söz düzeninin, bu “dil oyunu”nun kendisi kadar, gündelik hayatta kendisini sahici kılabilme ve sürekli yeniden üretebilme becerisidir. Öyle ki dizilerde kullanılan ve dolaşıma açılan bu dil, zamanla dizileri izleyen insanlar arasında bilinçli bir paylaşım dönüşmektedir. Sözün kendisinin vitrine dönüştüğü bir ortamda kullanılan dil, kişiyle ilgili önemli bir gösterge haline gelmektedir (Gürbilek 2009: 29). Aynı dili konuşma ve yüklenen gizli anlamları çözme noktasında oluşan bu paylaşım üzerinden belli bir kültürel form, alt kültür

ve hatta internet üzerinde yaygınlaşan “fun club”larda olduğu gibi adeta bir cemaat inşa edilmektedir (Bilgin 2007: 23). İzleyici olarak bu bir araya gelmeler ve seyirlik birliktelikler, farklılıkları ve ötekilikleri dizilerin sanal birleştirici iklimi içinde yok ederek “bireysellik” yerine, grup aidiyetini ikame etmektedir. Böylece bireylerin bu paylaşımına dayalı olarak kendilerini cemaatin bir parçası gibi algılamaları ve konumlandırılmaları mümkün olmaktadır.

Günümüz Türkiye’sinde medyanın en çok tercih edilen formlarından olan televizyon dizileri üzerinde yoğunlaşan bu çalışma kapsamında, Türk toplumunun gündelik dil pratiklerinde televizyonun etkisi, yayımlanan yerli diziler temel alınarak araştırılmıştır.

Araştırma Yöntemi

Her toplumda, gündelik yaşamın çeşitli alanlarında belirli durumlar için kullanılan o topluma özgü dilsel pratikler vardır. Bu çerçevede; gündelik dil pratiğinde kimi kelimeler anlamları düşünülmeden, alışkanlıkla kullanılmaktadır. Bu alışkanlıkta toplumsal ve kültürel faktörler yanında medya da önemli bir belirleyici konumundadır. Sosyal yaşamın “iletişim rutinleri” (Lüger 1990: 183) olarak tanımlanan bu davranışlar, iletişime katılan bireylerin yaşlarına, cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, sosyal konumlarına, birbirleriyle olan ilişkilerine ve samimiyet derecelerine göre şekillenmektedir. Üniversite öğrencilerinin medyanın diziler aracılığıyla

yarattığı ve dolaşıma soktuğu bu popüler dili ne oranda kullandıklarını saptamayı amaçlayan bu çalışmada, örneklem olarak medya ve etkileri konusunda farkındalıkları yüksek bir kitle olarak iletişim fakültesi öğrencileri seçilmiştir. Böylece örnekleminden seçildiği daha büyük evrenin belirli bir konuda ne düşündüğünü anlamak mümkün olacaktır.

Çalışma kapsamında “*Üniversite gençlerinin gündelik dil alışkanlıklarında televizyon dizilerinde yaratılan dil ne kadar etkilidir?*” sorusuna cevap aranmıştır. Bu çerçevede Türkiye’nin coğrafi ve gelişmişlik yönünden farklı bölgelerinde yer alan Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ), Marmara Üniversitesi (MÜ), Kocaeli Üniversitesi (KÜ) ve Erzurum Atatürk Üniversitesi (AÜ) İletişim Fakültesi öğrencilerinin gündelik dil alışkanlıklarında medyanın dil oyunlarından ne kadar etkilendiklerini saptamak üzere çalışmaya özgü, 16 sorudan oluşan bir anket formu tasarlanmıştır. Ardından bu ankette tesadüfi örneklem alma tekniği ile 108’i KTÜ, 88’i AÜ ve MÜ ve 57’si KÜ olmak üzere toplam 343 iletişim fakültesi öğrencisinin dil alışkanlıklarında, medyanın ne denli etkili olduğu tespit edilme-ye çalışılmıştır.

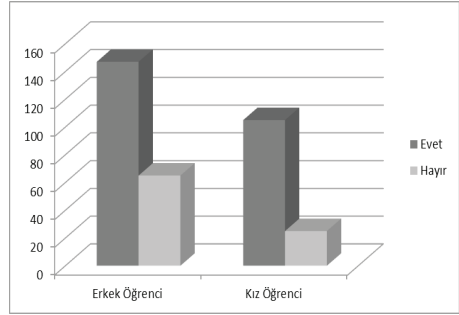
Anket üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; ankete katılanları tanımaya yönelik yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf gibi demografik bilgi soruları yer almaktadır. İkinci kısımda ise, katılımcıların televizyonda yayımlanan dizilere karşı tu-

tumlarını saptamak amacıyla dizi izleme alışkanlıkları ve tercih ettikleri dizi türleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Son bölümde ise; toplumsal bazı sorunları yansıtmalarının yanı sıra heyecan, eğlendirme, sürükleyicilik gibi dizilere özgü bazı kalıpları izleyicilere sunan *Geniş Aile*, *Yahşi Cazibe*, *Avrupa Yakası*, *Çocuklar Duymasın*, *Türk Mahı*, *Kurtlar Vadisi* ve *Ezel* gibi yerli dizilerde sıkça kullanılan söz kalıplarının yer aldığı dokuz farklı kesit aktarılmıştır. Bu ifadelerin katılımcılara tanıdık gelip gelmediği, çevrelerinde bu tarz konuşmalara şahit olup olmadıkları ve kendilerinin bu tür ifadeleri kullanıp kullanmadıkları sorularak, üniversite öğrencilerinin dizi dillerine aşinalıkları ve kullanım oranları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerden dizilerden alıntılanan söz kalıplarını nasıl değerlendirdikleri (sempatik, sıkıcı, komik, itici) ile ilgili bir durum değerlendirmesi yapmaları da istenmiştir.

Araştırma Bulguları

Araştırmada bağımsız değişken olarak cinsiyet ele alınmıştır. Bağımsız değişken, başka değişkenleri belirleyen ve denetim altında tutan değişkendir (Aziz 1994: 47). Örneklem içerisinde yer alan 343 iletişim fakültesi öğrencisinin dizi izleme oranları, izledikleri dizi türleri, dizilerde sıkça kullanılan ifadelerle aşinalıkları, bu dili kullanım oranları ve bu tarz bir konuşmayı değerlendirme şekilleri ile cinsiyet bağımsız değişkeni arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır.

Tesadüfi örnekleme tekniği ile seçilen anket katılımcılarının yüzde 62'si erkek, yüzde 38'i ise kız öğrencilerden oluşmaktadır. Uygulamaya katılanların yüzde 75'i 20-23 yaş grubundadır. Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Radyo Televizyon-Sinema bölümlerinden ankete katılanların oranı birbirine eşittir. Araştırmanın örneklem grubunun profilini ortaya koyan bu genel bilgilerin ardından bağımsız değişken olarak saptanan cinsiyetin dizi izleme oranlarına etkisi incelenmiştir.

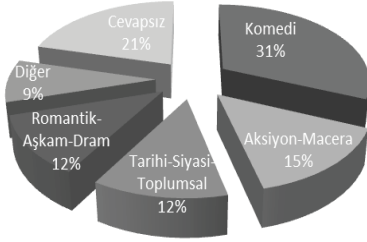

Grafik-1: Erkek ve kız öğrencilerin dizi izleme oranları

“Televizonda yayımlanan yerli dizileri izliyorsunuz?” sorusuna erkek öğrencilerin yüzde 69’unun, kız öğrencilerinse yüzde 80’inin “evet” yanıtını verdiği saptanmıştır. Bu oranlar birlikte değerlendirildiğinde kız öğrencilerin yerli dizileri izleme oranı daha yüksek olmakla birlikte, ankete katılan gençlerin genel olarak iyi birer yerli dizi izleyicisi olduklarını söylemek mümkündür.

“Hangi tür dizileri izlemekten hoşlanıyorsunuz?” sorusuna alınan cevaplar yüzde 31 ile “komedi”

türü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Cinsiyet faktörü açısından, komedi dizilerini izleme davranışında farklılaşma olmadığı görülmektedir. Bu çerçevede, gençlerin en fazla komedi ve mizah içerikli dizilerden hoşlandıkları ve komedi dizilerine ait dile aşina oldukları saptanmıştır. Diğer dizi türlerinin izlenme oranları ise Grafik-1'de yansıtılmaktadır.

Grafik-2: Dizi türlerinin izlenme oranları

Cinsiyet faktörünün dizi seçimi üzerindeki etkisini ortaya koymak üzere yapılan incelemeler sonucunda, aksiyon ve macera türü diziler dışında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır. Erkek öğrencilerin yüzde 21'inin tercih ettiği macera ve aksiyon tarzı dizileri, kız öğrencilerin ancak yüzde 4'ü izlemektedir. Aksiyon ve macera tarzı olarak nitelendirilebilecek iki diziden alıntılanan ifadeleri kız öğrencilerin yüzde 37'si itici ve yüzde 13'ü sıkıcı olarak değerlendirmiştir. Kız öğrencilerin bu jargonu bir iletişim rutini haline getirme oranları ise, yüzde 9 ile sınırlıdır. Nitekim "Kurtlar Vadisi" adlı

dizinin ana karakteri Polat Alemdar ve adamlarının bir alacak-verecek davası için yola çıktıkları sırada aralarında geçen aşağıdaki diyalog, kız öğrencilerin yüzde 70'i tarafından itici olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin yüzde 93'ü, günlük dilde anlamını açmaya gerek duyulmayan, klişeleşmiş hitap şekillerinden oluşan ve cinsiyetçi tonlamalarla yüklü bu söz kalıplarını kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Memati: Ankara'ya niye gidiyoruz **Usta**?

Polat: Ziyaret Memati... Ama baştan söyleyim **şiddet yok Memati...**

Memati: Anladım **Usta** şiddet yok! Ama olmuyor böyle, gidip şöyle derslerini versek, **sıksak** olmaz mı?

Polat: Olmaz Memati... **Ne diyorsam o, sıksak yok...**

Memati: Tamam **Usta** anladım, **sıksak yok...**

Tüm bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, kız öğrencilerin aksiyon ve macera türü dizilerde kalıplaşan ve geniş kapsamlı bir nitelendirilme olarak egemen dile girmiş eril dil pratiklerinden uzak durdukları ve bu dil oyununa katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bir tür hitap şekli olarak sıkça kullanılan "usta" kelimesi ve ateş etmek anlamına gelen "sıksak" sözcükleri üzerinden kültürel ve dilsel değişimlerin günlük yaşam pratiklerinde nasıl karşılık bulduğunu ve toplumsal cinsiyete ilişkin kabullerin nasıl yeniden ürettiğini inceleyebiliriz.

Öğrencilerin televizyon dizileriyle ilgili genel tutumunu ortaya koymayı amaçlayan bu soruların ardından izlenme oranları yüksek yerli dizilerde karakterlerin sıkça kullandıkları, o karakterle bütünleşen ve o diziyeye özel dili oluşturan ifadelerin yer aldığı kesitler aktarılarak bu dile yakınlıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede yöneltilen “*Böyle bir konuşma size tanıdık geliyor mu?*” sorusu ile dizilere özgü söz kalıplarının erkek öğrencilerin yüzde 76’sına, kız öğrencilerinse yüzde 83’üne tanıdık geldiği saptanmıştır. Bu rakamlardan hareketle, anket kapsamında gençlerin dikkatini çeken ve onlara ulaşan dizilerin doğru tespit edildiğini söylemek mümkündür. Televizyon dizilerini izlediklerini ifade eden erkek öğrencilerin yüzde 56’sının, kız öğrencilerinse yüzde 67’sinin sözcüklere sözlük anlamları dışında yüklenen bu özel anlamları bildikleri saptanmıştır. Katılımcıların en fazla izlediklerini belirttikleri komedi dizileri ile bu dile yakınlıkları arasında bir çaprazlama yapıldığında, komedi dizilerini izleyenlerin yüzde 25’i dizilerde yaratılan bu jargona aşinadır.

Ankete katılanların dizi dillerine yakınlıklarının tespit edilmesinin ardından öğrencilere, bu dilin insanların gündelik dil alışkanlıklarındaki yaygınlığını saptamaya yardımcı olacak sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda “*Bu ifadeleri çevrenizdeki kişilerden duydunuz mu?*” sorusu ile ankete katılanların, dizilerde inşa

edilen bu özel dil kalıbını aile, okul ve arkadaş çevrelerinden duyma, dolayısıyla da bu dilin kullanım oranına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Buna göre; erkek öğrencilerin yüzde 64’ü, kız öğrencilerinse yüzde 74’ü ankette yer alan dizilere özgü bu dili çevrelerinden duyduklarını belirtmişlerdir. Buradan, dizilerde kullanılan ve dolaşıma açılan bazı ifadelerin gündelik hayatın bir iletişim rutini haline geldiği yorumuna ulaşmak mümkündür. Alıntılanan ifadeler arasında katılımcıların çevrelerinde en fazla duydukları söz kalıbı ise “Geniş Aile” dizisinin iki karakterinin mahalle olarak organize ettikleri yılbaşı çekiliş biletlerini satmak için çabaladıkları sırada aralarında geçen şu konuşmadır:

Cevahir: Mahalli piyangomuza yoğunlaş, ne bu isteksiz tavırlar **Yetersiz Ulvi**.

Ulvi: Cevo **Ortağım ya**, Bu iş de böyle olmaz **Hacı**, kimse piyango nun kendine çıkacağına inanmıyor.

Cevahir: Onları ikna etmeliyiz ama nasıl? Peşimden gel **Yetersiz**. **Milli** planlarım var takip et beni...

Bu rakamlar, erkek ve kız öğrencilerin dizileri izleme oranları ile birlikte değerlendirildiğinde anlamlıdır. Nitekim dizilere özgü söz kalıplarını çevrelerinden duyduklarını ve yerli dizileri izlediklerini ifade eden erkek öğrencilerin oranı yüzde 44, kız öğrencilerin oranı ise yüzde 59’dur. Ayrıca ankete katılan öğrencilerden komedi dizilerini izlemeyi tercih edenlerin yüzde 22’si an-

kette yer alan dizi dillerini çevrelerinden duyduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla; gündelik dilin popüler kültürün vitrinine dönüştüğü bir dönemde, dizilerde sıkça kullanılan nitelendirme ağırlıklı bu tarz kısa ifadelerin, sosyal bir paylaşım ve ortak bir dil haline gelerek beyaz camdan günlük söyleme doğru bir yolculuğa çıktığı görülmektedir.

Öğrencilerin, dizilerde yaratılmaya çalışılan bu ortak dile yakınlıkları ölçüldükten sonra, çalışmanın temel amacı olan dizi dillerini kullanım oranlarını tespit etmeye yönelik olarak “*Bu ifadeleri kendiniz kullanıyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu çerçevede erkek öğrencilerin yüzde 27’si, kız öğrencilerin ise yüzde 28’i ankette yer alan ifadeleri kendi dil repertuarlarına dâhil ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada, televizyonda yayımlanan dizileri izlediklerini belirten erkek öğrencilerin yüzde 20’si, kız öğrencilerinse yüzde 25’i dizilerden alıntılanan ifadeleri kendileri de kullanmakta, dolayısıyla da dizilerde yüklenen gizli anlamları çözmek açısından yaratılan bu paylaşım ortak olmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin, dizilerden alıntılanan bu özel dile aşinalıkları ve bu dili çevrelerinden duyma oranı ile dizilerin dilini kullanma oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yani bu dile yüzde 79 oranında tanıdık olan ve yüzde 78 oranında çevresinden işiten katılımcıların bu dili kullanım oranları yüzde 34’le sınırlıdır. Bu

durumu, ankete katılan öğrencilerin yerli dizilerin popüler dili ile aralarına mesafe koyma çabası olarak yorumlamak mümkündür. Gençler bu dili, toplumsal varoluşun dokusunda yaşayan fakat ifade edilmeyen bir kültürel olgu olarak ele almış ve sosyal yaşamlarının bir iletişim rutini haline getirmediklerini ifade etmişlerdir.

Kullanım oranına ilişkin bu genel tablonun ardından, ankette aktarılan kesitlerdeki söz kalıplarından hangisinin gençlerin diline en fazla yerleştiğini saptamak üzere bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre, “Avrupa Yakası” adlı dizinin ana karakterlerinden biri olan Burhan Altıntop’un sözlerinden alıntılanan aşağıdaki ifadelerin ankete katılan öğrencilere tanıdık gelme oranı yüzde 87, öğrenciler tarafından kullanılma oranı ise yüzde 39’dur. Örneklem içerisinde yer alan öğrencilerin en komik buldukları söz kalıpları da, yüzde 47 ile yine bu diyalog olmuştur.

Acun: Seni tanıyalım?

Burhan: Ben Burhan Altıntop. İdare Müdürü’yüm. Hobilerim arasında golf oynamak var. **Eeee ne de olsa ben de üniversite mezunuyum, ben de Nişantaşı çocuğuyum.**

Acun: Burhan, bir numara söyle ve yarışmaya başlayalım...

Burhan: Sen bilirsin, bu kutunun içinde ne var **Hacı...**

Acun: Bilmiyorum, hem bu yarışma kurallarına da aykırı. Lütfen

siz karar verin, hangi kutuyu açmak istiyorsunuz?

Burhan: Öyleyseee mavilim sen aç **bebişimmm... Neee** 500.000 bin mi açtın, **kenafir gözlüsün** sen. Acun Bey lütfen bana yardımcı olun. Çok borcum var benim.

Acun: Olmaz Burhan Bey.

Burhan: **Adamı hasta etme!** Söyle hangisi mavi ha **Hacı...**

“Avrupa Yakası” dizisi yaklaşık 3 yıl önce bitmesine rağmen, dizinin öne çıkan karakterlerinin kullandığı dilin hatırlanması ve bir iletişim rutini olarak kullanılmaya devam etmesi bu noktada dikkat çekicidir. En fazla izlenen tür olan komedi dizilerinden etkilenecek dizilerde kalıplaşan jargonu kullanmaya başlayanların oranı ise, yüzde 9’dur. Bu bağlamda, katılımcıların gündelik dil alışkanlıklarında en fazla komedi türündeki dizilerden etkilendikleri ve dolayısıyla bu dil oyununa katıldıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin dizilerden alıntılanan ifadelerle aşinalıkları ve kullanım oranları tespit edildikten sonra sıra bu söz kalıplarını nasıl değerlendirdiklerini saptamaya gelmiştir. Bu çerçevede sempatik, itici, komik ve sıkıcı olmak üzere dört kategori oluşturulmuş ve ankette aktarılan dizi kesitlerinde geçen ifadeleri bu açıdan değerlendirmeleri istenmiştir. Böylece gençlerin hangi tür dizileri sempatik ve komik, hangilerini ise sıkıcı ve itici buldukları ve bu açıdan cinsiyetler arasında fark olup olmadığını belirlemek mümkündür. Dizi türlerine

göre yapılan değerlendirmelerle ilgili tablo aşağıda yer almaktadır.

	Sempatik	İtici	Komik	Sıkıcı	Toplam
Dram	%1,5	% 1	% 2,5	% 0,5	% 5,6
Komedi	% 10,2	% 12	% 12	% 5,6	% 40
Aksiyon	% 4,2	% 5,2	% 5,6	% 3,5	% 18,5
Toplumsal	% 3	% 4,6	% 4,8	% 3	% 15,5
Romantik	% 2,9	% 1,9	% 2,4	% 2,2	% 9,4
Bilimkurgu	% 0,4	% 1,6	% 0,6	% 0,3	% 3
Gerilim	% 0,7	% 1	% 0,9	% 0,4	% 3
Her tür	% 1,5	% 1,6	% 0,9	% 0,8	% 4,9
Toplam	% 24,5	% 29	% 30	% 16,4	% 100

Tablo-1: Öğrencilerin farklı dizi türlerinden alıntılanan ifadeleri değerlendirme şekilleri

Ankette yer alan ifadeler daha çok itici ve komik olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki, aksiyon dizilerinin dili bile yüzde 30 oranında komik olarak nitelendirilmiştir. Bu bulgular, dizilerden alıntılanan ifadelerin kullanım oranının düşüklüğünü de açıklamaktadır. Zira itici bulunan bir konuşma tarzını iletişim rutini haline getirmemek ve kullanmamak tutarlı bir davranıştır. Tutumları ile davranışları arasında tutarlılık sağlayan bireyler böylece bilişsel çelişki yaşamaktan kurtulmuş olur. Bu bağlamda anket katılımcıları tarafından en itici bulunan ifadeler “Ezel” dizisinden alıntılanan ve dizinin iki ana karakteri Ezel ve Ramiz Dayı’nın durum değerlendirmesi için çatıda bir araya geldiklerinde aralarında geçen şu diyalogdur:

Dayı: **Yeğen**, nasılsın görmeyeli

...

Ezel: Ne yapacağız bilmiyorum **Dayı**, bir şey söyle ne yapalım?

Dayı: Korkarım bir şey diyecek vakti çoktan geçtik **Yeğen**. Bazen savaşı kazanmak için çıkıp savaşmak gerek...

İncelemeler sonucunda gençlerin dizilerden alıntılanan kesitlere yönelik değerlendirmelerinde cinsiyetler açısından önemli bir fark tespit edilmemiştir. Aşağıdaki tabloda ankete katılan kız ve erkek öğrencilerin dizilerden alıntılanan ifadeleri değerlendirme şekilleriyle ilgili tablo yer almaktadır.

	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam
Sempatik	% 22	% 21	% 22
İtici	% 30	% 36	% 32
Komik	% 31	% 35	% 28
Sıkıcı	% 21	% 17	% 17

Tablo-2: Kız ve erkek öğrencilerin dizi kesitlerini değerlendirme şekilleri

Tablodan hareketle dizi kesitlerindeki söz kalıplarını kız öğrencilerin daha çok komik, erkek öğrencilerinse daha çok itici olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Nitekim kız ve erkek öğrencilerin (yüzde 25 ve yüzde 20) bu dili kullanım oranları ile bu veriler birlikte değerlendirildiğinde tablo daha da netleşmektedir. Zira kız öğrencilerin dizilerde yaratılan bu jargonu bir iletişim rutini haline getirme oranları, erkek öğrencilerden daha fazladır. Tüm bu değerlendirmelerin ardından şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür. “*Üniversite gençlerinin gündelik dil alışkanlıklarında televizyon dizilerinde yaratılan dil ne kadar etkilidir?*” sorusuna cevap

aramak amacıyla yapılan bu çalışma sonucunda örneklem içerisinde yer alan 343 iletişim fakültesi öğrencisinin televizyonda yayımlanan dizilere ve bu dizilere özgü söz kalıplarına aşina oldukları saptanmıştır. Buradan hareketle sadece düşünceleri bir kişiden diğerine aktaran bir araç değil, düşüncelerin içinde şekil aldığı bir alan olarak dil alışkanlıklarında medyanın ve yarattığı popüler kültürün etkili olduğu saptanmıştır. Böylece, teknolojik gelişmelerin sonucunda gelinen bir aşama olarak niteledirilebilecek ikinci sözlü kültür döneminde televizyonun ne oranda etkili bir mecra olduğunu ve diziler aracılığıyla oluşturulan jargonun gündelik hayatın sokaklarında nasıl dolaşıma sokulduğunu ortaya koymak mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Medya, gündelik hayatın içinde anlamlandırma pratiklerinin sürdürülmesini sağlayan kültürel ve ideolojik çerçeveler, sistemler ve kodlar aracılığıyla toplumsal bilincin oluşturulması ve şekillendirilmesinde temel belirleyici konumdadır. Medyanın oynadığı kilit rol nedeniyle bireylerin sıradan günlük toplumsal etkinliklerinin, dünyayla ilgili anlayış ve kavrayışlarının dolayısıyla da rutin dil alışkanlıklarının medyadan etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda günümüzde iletişim rutinlerini belirleyen önemli faktörlerden biri medya ve oluşturduğu dildir. İşte bu nedenle Walter Ong, kaçınılmaz bir gerçeklik olan

teknolojinin kültürel ortamını “ikinci sözlü kültür” ortamı olarak tanımlamaktadır.

Medya ve gündelik dil pratikleri arasındaki etkileşimi ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma sonucunda, medyanın en yaygın formlarından biri olan diziler aracılığıyla yaratılan özel dili, örneklem içerisinde yer alan öğrencilerin yüzde 78’unun tanıdığı saptanmıştır. Sözün kendisinin vitrine dönüştüğü günümüz duygu ötesi toplumunda, gençlerin düşünce ve duygusal tepkilerini ortaya koyarken modern dünyanın hayatı algılama tarzına uygun şekilde, medyadan ödünç aldıkları kısa ve düz ifadelerden oluşan, hatırlanması kolay iletişim rutinlerini kullandıkları ve diziler aracılığıyla yaratılan dil oyununa ortak oldukları tespit edilmiştir. Araştırma ile örneklem içerisinde yer alan öğrencilerin iyi birer televizyon izleyicisi, dolayısıyla da yerli diziler aracılığıyla inşa edilen söz kalıplarına aşina oldukları bulgulanmıştır. Ayrıca gençlerin yüzde 31’inin komedi ve mizah içerikli dizilerden hoşlandıkları; sonrasında yapılan değerlendirmeler sonucunda ise, komedi dizilerine ait dile aşina oldukları ve bu dili paylaşma üzerinden bir kültürel form oluşturdukları saptanmıştır.

Ankete katılan öğrencilerin yüzde 69’u dizilerde inşa edilen bu özel dili aile, arkadaş, okul ya da iş çevrelerinden duyduklarını ifade etmiştir. Buradan hareketle medyanın, diziler aracılığıyla yarattığı bu jargonu,

söz kalıplarını, adlandırmaları kısacası “dizi dilleri”ni insanların gündelik dil alışkanlıklarının bir parçasına dönüştürmeyi başardığını ve bu açıdan bir sosyal paylaşım sağladığını söylemek mümkündür. Ancak ankete katılan öğrencilerin, dizilerden alıntılanan bu özel dile aşinalıkları ve bu dili çevrelerinden duyma oranı ile dizilerin dilini bir iletişim rutini haline getirmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Nitekim katılımcılar, bu dili yüzde 28 gibi sınırlı oranda kendi dil repertuarlarına dâhil ettiklerini; Wittgenstein’in terminolojisiyle ifade edersek, bu dil oyununa sınırlı oranda katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu, gençlerin yerli dizilerin popüler dili ile aralarına mesafe koyma çabası şeklinde yorumlayabiliriz.

Araştırma kapsamında, örneklem içinde yer alan öğrencilerin dizilerden alıntılanan söz kalıplarına ilişkin değerlendirmeleri de saptanmaya çalışılmıştır. Buna göre öğrenciler, televizyondan izledikleri ya da çevrelerinden duydukları için aşina oldukları bu söz kalıplarını genelde itici ve komik olarak değerlendirmektedir. Buradan, ankete katılan öğrencilerin neden bu dil oyununa katılmadıklarını anlamak mümkündür, zira itici ve komik olarak nitelendirilen bir dili kullanmamak tutarlı bir davranıştır. Sonuç olarak, düşünce yapılarını şekillendiren dil alışkanlıklarında medyanın ve yarattığı popüler kültürün etkili olduğu açıkça görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aziz, Aysel. Araştırma Yöntemleri – Teknikleri ve İletişim. Ankara: Turhan Kitabevi, 1994.
- Bachelard, Gaston. *Mekânın Poetikası*. Çev. A. Derman. Kesit Yayınları: İstanbul, 1996.
- Bandura, Albert. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
- Bilgin, Nuri. *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşına Kitapları, 2007.
- Braudel, Fernand. *Maddi Uygarlık Gündelik Hayatın Yapıları*. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- Fogelin, Robert. “Wittgenstein’in Felsefi Eleştirisi”. *Wittgenstein: Sessizliğin Grameri*. Cogito Dergisi 33. (Güz 2002). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 80-104.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.
- Gürbilek, Nurdan. *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Hartley, John. *Understanding News*. London and New York: Routledge, 1982, <<http://books.google.com/>, s.7.>
- Huesmann, Rowell L. ve Laurie S. Miller. “Long-Term Effects of Repeated Exposure to Media Violence in Childhood”. *Aggressive Behavior: Current Perspectives*. Ed: Rowell Husmann. New York: Plenum Press, 1994: 153-183.
- Kaplan, Yusuf. *Televizyon*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1993.
- Lefebvre, Henri. *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. İstanbul: Metis Yayınları, 1998.
- Lefebvre, Henry ve Katherine, Regulier. “Gündelik Hayat ve Ritimleri”. *Birikim* 191. (Mart 2005):
- Lüger Heinz H. “Kommunikationsroutinen Anregungen für den Daf-Unterricht”, Interkulturelle Kommunikation Kongressbeiträge zur 20. Jahrestagung der Gesellschaft für Angewandte Linguistik. Forum Angewandte Linguistik. Der. B. Spillner. Frankfurt am Main v.d., 1990. S.183-185’ten aktaran Ayhan Selçuk. “Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2005):1-17.
- Mestrovic, Stjepan G. *Duygu Ötesi Toplum*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Mutlu, Erol. “Televizyon, Çocuklar ve Şiddet”. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 1997.
- Ong, Walter J. *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözlün Teknolojileşmesi*. Çev. S. Postacıoğlu Banon. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- Özakpınar, Yılmaz. *İnsan Düşüncesinin Boyutları*. İstanbul: Ötüken Kitabevi, 2002.
- Rigel, Nurdoğan. *Haber Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları, 1995.
- Schneider, Jan George. “Language and Mediality: On the Medial Status of Everyday Language”. *Institute of Linguistics and Communication Studies*. RWTH Aachen, Eilfschornsteinstrasse 15. Germany, 2006, <doi:10.1016/j.langcom.2006.02.008>
- Snodgrass, A. ve Coyne, R. “Is Designing Hermeneutical?”. *Architectural Theory Review*. Journal of the Department of Architecture 1. The University of Sydney, 1997.
- Stokes, Martin. “Gündelik Yaşamı Tanımak”. *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat*, Haz: Deniz Kandiyoti-Ayşe Saktanber, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Wittgenstein, Ludwig. *Philosophical Investigations*. Oxford: Basil Blackwell, 1968.
- Wittgenstein, Ludwig. *The Blue and the Brown Books: Preliminary Studies of the ‘Philosophical Investigations’*. New York: Harper & Row, 1965.